Samtlige ansatte innenfor tyskfaget i norsk høyere utdanning, inkludert medlemmer i Nasjonalt fagorgan for tysk og nederlandsk (se underskrifter nederst), vil med dette gi sine innspill til de tre pågående prosessene om fremmedspråk i framtidas skole.

Overordnet vurdering

Vi uttrykker sterk bekymring for de foreslåtte endringene i krav til fremmedspråk i ungdomsskolen og videregående opplæring. Dagens situasjon for fremmedspråk i norsk skole er allerede alvorlig:

- Statistikk viser at færre skoler tilbyr fransk og tysk; ytterligere språk, som f.eks. nederlandsk, er så godt som fraværende i skoleverket.
- Tilleggspoengene for programfag i fremmedspråk – som dokumentert hadde svært god effekt på rekruttering til høyere nivå – er fjernet.
- Arbeidslivsfag har satt fremmedspråkfaget under sterkt press og har forårsaket en nedgang i elevtall.

Dette gir i sum færre elever med fordypning på høyt nivå og dermed svakere forkunnskaper blant studenter som velger språkfag i høyere utdanning, blant annet i tysk og andre språk som er avgjørende for norsk deltakelse i Europa.

Felles for forslagene som nå foreligger er:

- et svakt og lite transparent kunnskapsgrunnlag
- fravær av solid konsekvensutredning
- en gjennomgående undervurdering av fremmedspråk som studieforberedende fag og som beredskaps- og samfunnsfag.

Vi mener det er uakseptabelt å omlegge fremmedspråkfaget så radikalt uten solide analyser av konsekvensene for elever, språklærere, høyere utdanning og samfunnets langsiktige behov for språkkompetanse.

1. Endring av krav til fremmedspråk som fellesfag i studieforberedende opplæring

Vi støtter ikke forslaget om at elever som ikke har hatt opplæring i fremmedspråk på 8.–10. trinn, skal ha fremmedspråk i kun to år i studieforberedende opplæring.

- En reduksjon til to år vil ytterligere svekke fremmedspråk som fellesfag og ramme særlig fransk og tysk, men også muligheten til å etablere tilbud i andre språk (som nederlandsk).
- Fremmedspråk er et av skolens mest praktiske og anvendelige fag, med kombinasjon av muntlig og skriftlig aktivitet, kommunikasjon, samarbeid og kulturforståelse. Å svekke dette står i direkte motsetning til ambisjonen om en «mer praktisk» skole.
- Forslaget vil gi dårligere rekruttering til språkstudier i høyere utdanning, svekke Norges evne til å delta kompetent utenfor det engelskspråklige området og forsterke geografiske og sosiale forskjeller når det gjelder tilgang til språkopplæring.

- Forslaget bryter med Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk, som legger til grunn at elever i studieforberedende løp skal kunne kommunisere på minst to fremmedspråk.
- Forslaget bryter med europeisk språkpolitikk og EUs «mother tongue plus 2»-mål, der fremmedspråk er definert som nøkkelkompetanse for livslang læring, jobbmuligheter og aktivt medborgerskap.
- Konsekvensene for språklærere (overtallighet, omskolering, tap av kompetanse, undergraving av rekruttering til språklærerutdanning) ikke er utredet.
- Å svekke fagtilbudet uten å vurdere disse konsekvensene er uansvarlig og vil slå særlig negativt ut for lærere i tysk og andre fremmedspråk.

2. Omfang og innretning av fremmedspråk på ungdomstrinnet

Vi støtter ikke en reduksjon eller svekkelse av fremmedspråk på ungdomstrinnet og er kritiske til forslag som øker konkurransen mellom fremmedspråk, fordypningsfag og arbeidslivsfag.

- Flere fordypningsfag vil svekke fremmedspråk ytterligere og føre til at flere skoler kutter ned på et allerede beskjedent tilbud, dette vil bl.a. ramme tysk.
- Dette vil gjøre at elever som ønsker fremmedspråk, ikke får reell mulighet til å velge det, og valgmulighetene reduseres.

Det hevdes at «det kan se ut til at noen av elevene velger fremmedspråk mer på grunn av dagens krav til fagsammensetning enn på grunn av motivasjon». Denne antakelsen er udokumentert og spekulativ:

- Det er minst like sannsynlig at elever velger fremmedspråk fordi de er bevisste på studieforberedelse, fordi de ønsker det eller fordi det er et klokt valg.
- Argumentasjonen avslører en vilje til å redusere fremmedspråk både i videregående og på ungdomstrinnet, uten faglig forankring.

All forskning tyder på at fremmedspråk bør læres fra så tidlig alder som mulig. Det har også vært forsøk med tidlig start i norsk skole med positive resultater (jf. Udirs egen rapport om «Forsøk med fremmedspråk – andre delrapport»). Dette er ikke reflektert i kunnskapsgrunnlaget.

Vi mener at:

- dagens læreplan i fremmedspråk muliggjør relevant og praktisk opplæring, men at rammene (timeantall, etter-/videreutdanning for språklærere) må styrkes.
- antallet språk som tilbys på ungdomstrinnet ikke må reduseres; tysk, fransk, spansk, russisk og gjerne flere (f.eks. nederlandsk, italiensk, arabisk, kinesisk) bør omfattes.

Svekkede fremmedspråktilbud på ungdomstrinnet vil:

- redusere tilfanget av elever til fremmedspråk på videregående
- svekke rekruttering til språkfag i høyere utdanning, blant annet i tysk
- forsterke sosiale og geografiske forskjeller i tilgang til språkopplæring.

3. Framtidas videregående opplæring – felles innhold og studieførebuende innhold

Felles innhold

Vi mener at fremmedspråk må regnes som et av de mest sentrale temaene i felles innhold.

- Faget er grunnleggende for interkulturell kompetanse, demokrati, medborgerskap, leseferdigheter og kritisk tenkning.
- Det bidrar direkte til forståelse av komplekse sammenhenger og av verden utover det engelskspråklige området, særlig i Europa der tysk er nøkkelkompetanse.

Å basere omfanget på dagens fellesfag i yrkesfag uten faglig begrunnelse i språkkompetanse er problematisk:

- Strukturelle og organisatoriske hensyn kan ikke alene begrunne at et kjernefag som fremmedspråk skyves ut av felles innhold.
- En modell der felles innhold «ikke utvikles på studieførebuande eller yrkesfaga sine premissar», men likevel tar timetallet i yrkesfag som norm, vil i praksis gjøre studieforberedende opplæring mindre studieforberedende.

Uten fremmedspråk som del av felles innhold:

- undergraves målet i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk om kommunikasjon på minst to fremmedspråk
- brytes med EUs «mother tongue plus 2»-linje og EU-kommisjonens forståelse av fremmedspråk som én av de åtte nøkkelkompetansene for livslang læring
- øker geografiske og sosiale forskjeller i språktilbud (språk blir et privilegium, ikke en rettighet).

Studieforberedende innhold

Formålet for studieforberedende innhold er for generelt og gir ikke et godt grunnlag for prioritering, så lenge fremmedspråk ikke nevnes eksplisitt:

- Det mangler en klar forståelse av fremmedspråk som kjernefag for aktiv deltakelse i samfunn og arbeidsliv, for kulturarv og demokrati.
- Språklig og interkulturell kompetanse må ses som del av den felles referanserammen alle studieforberedende elever skal ha.

Vi mener formålet må:

- forankres eksplisitt i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (minst to fremmedspråk)
- ta inn europeisk språkpolitikk («mother tongue plus 2») som normativ referanse
- anerkjenne språkkompetanse som del av nasjonal beredskap og som nødvendig for profesjonell deltakelse i bl.a. diplomati, internasjonal handel, geopolitikk og teknologiutvikling.

Uten dette risikerer man et monolingvalt studieforberedende løp, der engelsk alene antas å være tilstrekkelig. Det er faglig uholdbart og særlig problematisk for fag som tysk med stor betydning i Europa.

4. Studieforberedende retninger og retningsinnhold

Vi er svært kritiske til at «kunnskapsgrunnlaget» ikke framstiller fremmedspråk som kjernekompetanse for høyere utdanning og framtidens arbeidsliv.

- Når man skal utvikle «tydelige og relevante retninger» må fremmedspråk regnes som strategisk fagområde – både i egne språk-/humanioraretninger og som integrert del av andre retninger (f.eks. realfag, økonomi, teknologi, lærerutdanning).
- Språkfag gir nettopp den «faglige dybden» og de læringsstrategiene som etterspørres: arbeid med komplekse tekster, argumentasjon, kildebruk, perspektivmangfold.

Vi ser at:

- felles retningsinnhold kan være en fordel dersom fremmedspråk eksplisitt inngår; det gir forutsigbarhet og sikrer fordypning i språk fra vg1 for elever som velger språk/humaniora.
- men dersom fremmedspråk ikke defineres som del av felles retningsinnhold, blir språkfagene skjøvet ut i randsonen og overlatt til lokale valgfagsløsninger.

Valg på tvers av retninger kan være positivt:

- Elever i realfaglige, økonomiske eller teknologiske retninger kan kombinere sine fag med tysk eller andre fremmedspråk, noe arbeidslivet og forskningsfeltet har stort behov for.

Men hvis språktilbudet blir avhengig av lokale prioriteringer, vil det oppstå store forskjeller i hvilke skoler som faktisk tilbyr tysk, fransk, spansk eller andre språk. Fremmedspråk blir da et «ekstra fag» for de heldige, ikke en del av et nasjonalt ansvar for språkkompetanse.

5. Retningen «Kommunikasjon, språk og medium» og fremmedspråk som valgfritt retningsinnhold

Vi ser både potensial og alvorlige svakheter ved forslaget om retningen «kommunikasjon, språk og medium».

Positivt:

- Retningen kan gi et synlig rom for språk og fremmedspråk som del av kommunikasjon, medier og demokrati.
- Den kan knytte språkkompetanse til kritisk forståelse av medier, tekst og offentlighet.

Svakheter:

- «Kunnskapsgrunnlaget» bruker rekrutteringsutfordringer til «språklina» som argument, uten å dokumentere hvordan ny struktur faktisk skal styrke fremmedspråk (utover norsk og engelsk).
- Det er stor risiko for at fremmedspråk drukner i en bred kommunikasjon/medium-retning, der språklig fordypning blir marginalisert.

At fremmedspråk foreslås kun som valgfritt retningsinnhold innenfor denne retningen får alvorlige konsekvenser:

- Fremmedspråk mister status som kjernefag i studieforberedende opplæring.
- Tilbudet blir avhengig av skolens ressurser og prioriteringer; på mange skoler vil tysk og andre språk forsvinne eller bare tilbys sporadisk.
- Små og ustabile elevgrupper gjør det vanskelig å opprettholde kvalitet og bredde (både for tysk, men også for mindre språk).
- Høgskolene og universitetene vil få færre studenter med solide forkunnskaper, og rekruttering til språklærerutdanning svekkes.

Begrunnelsen for å gjøre fremmedspråk valgfritt er primært organisatorisk (vanskelige klassedeling, «enklere struktur»), ikke faglig:

- Strukturelle utfordringer i skoledrift kan ikke brukes som hovedargument for å svekke et sentralt beredskaps- og dannelsesfag.
- Det er uklart hvordan den praktiske utfordringen med klassedeling faktisk løses ved å fjerne eller redusere fremmedspråk.

6. Fremmedspråk som demokratisk og beredskapsmessig anliggende

Fremmedspråkkunnskaper er et tredelt demokratisk anliggende:

1. Det bør være mulig for flest mulig elever å tilegne seg minst ett fremmedspråk, uavhengig av geografi og sosioøkonomiske forhold.
2. Språkkunnskaper handler om å kunne forstå verden – andre lands historie, politikk og samfunnsliv – ikke bare gjennom engelsk. Ikke minst tysk gir tilgang til store deler av europeisk offentlighet.
3. Språkkunnskaper handler om å kunne delta i verden, inngå i viktige samtaler og bidra kompetent i internasjonale fora.

En nedbygging av nasjonens språk- og kulturkompetanse vil:

- begrense muligheten til profesjonell deltakelse i det internasjonale samfunnet
- svekke internasjonal studentmobilitet, særlig mellom ikke-engelskspråklige land
- få konsekvenser for geopolitikk, diplomati, næringspolitikk, internasjonal handel og utvikling av kunstig intelligens og digital teknologi, der flerspråklighet er en sentral ressurs.

Spørsmålet er om Norge fortsatt skal ha ambisjon om å være en aktiv og kompetent aktør utover det engelskspråklige området. Svekkede fremmedspråktilbud – særlig i nøkkelspråk som tysk – gir et tydelig negativt svar.

7. Oppsummering og anbefalinger

Vi mener at de foreslåtte endringene:

- mangler et solid, transparent og etterprøvbart kunnskapsgrunnlag
- er foreslått uten nødvendig konsekvensutredning for skolen, språklærere og høyere utdanning
- vil svekke
    - tilbudet i fremmedspråk på ungdomstrinnet og i videregående
    - rekruttering til språkfag i høyere utdanning (særlig tysk og andre ikke-engelske språk)
    - Norges evne til å delta kompetent og selvstendig internasjonalt
    - nasjonal beredskap og faglig bredde innen en rekke profesjoner
    - lik tilgang til språkopplæring på tvers av geografi og sosiale skillelinjer.

Vi oppfordrer derfor til følgende:

- Forslagene vedtas ikke i sin nåværende form.
- Det igangsettes en grundig, faglig forankret og transparent utredning av hvordan fremmedspråkfaget kan videreutvikles i skolen.
- Svake elevers manglende motivasjon for fremmedspråk kan ikke legges til grunn som norm for hva som er i landets og elevenes samlede interesse.
- Fremmedspråk styrkes som fellesfag og som sentralt studieforberedende fag, i tråd med Norges langsiktige interesser og forpliktelser som del av et internasjonalt, flerspråklig samfunn.

Følgende stiller seg bak denne uttalelsen:

Medlemmer av Nasjonalt fagorgan for tysk og nederlandsk:
Elin Nesje Vestli, professor, HiØ (leder)
Christian Janss, professor, UiO (nestleder)
Kjetil Berg Henjum, professor, UiB (medlem)
Franziska Hermansen, førsteamanuensis, HiØ (medlem)
Beate Lindemann, professor, UiT (medlem)
Thorsten Päplow, førsteamanuensis, UiA (medlem)
Jan Süselbeck, professor, NTNU (medlem)

Også følgende ansatte i tyskfaget i UH-sektoren stiller seg bak uttalelsen:

Høgskolen i Østfold
Camilla Bjørke, dosent
Franziska Hermansen, førsteamanuensis
Natalia Igl, førsteamanuensis
Anja Pietzuch, førsteamanuensis

NHH
Christian Langerfeld, førsteamanuensis

NTNU
Karen Bauer, førsteamanuensis
Suzanne Bordemann, professor
Ingvild Folkvord, professor
Inghild Flaate Høyem, professor
Martin Andreas Kvifte, førsteamanuensis
Hege K.S. Langfjæran, universitetslektor

Universitetet i Agder
Lukasz Jedrzejowski, professor
Ole Letnes, førsteamanuensis emeritus

Universitetet i Bergen
Åsta Haukås, professor
Torgeir Skorgen, professor
Birger Solheim, førsteamanuensis

Universitetet i Oslo
Robin Marc Allers, førsteamanuensis II
Kristin Klubbo Brodahl, førsteamanuensis
Henrik Keyser Pedersen, fagreferent i germanistikk, filosofi og idéhistorie
Ronny Grønning Spaans, professor
Michelle Waldispühl, professor

UiT, Norges arktiske universitet
Marie-Theres Federhofer, professor
Cathrine Theodorsen, førsteamanuensis
Ina Zentner, universitetslektor